

Комбінаторна модель у практиці змішаного навчання української мови як іноземної

В. Завгородній, О. Коньок, А. Шевцова

Сумський державний університет, Суми, Україна
Correspondingauthor. E-mail: v.zavhorodnii@drl.sumdu.edu.ua

Paper received 29.04.19; Accepted for publication 12.05.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-198VII80-12>

Анотація. У статті досліджено проблему використання змішаного навчання в практиці викладання української мови як іноземної (УМІ). Найбільш оптимальною визначено тривірневу комбінаторну модель. Описано віртуальне динамічне навчальне середовище, створене на базі Сумського державного університету. Як приклад використання наведено функціонал комплексу мультимедійних лінгвотренажерів (фонетичного, лексичного, граматичного та аудіотренажерів) – складової частини модулів навчання української мови як іноземної.

Ключові слова: змішане навчання, українська мова як іноземна, студенти, комбінаторна модель, мультимедійні лінгвотренажери.

Вступ. Соціально-економічний і духовний розвиток суспільства значною мірою залежать від рівня знань, умінь і навичок людей, які здобуваються й формуються в рамках тієї чи іншої парадигми освіти. З іншого боку, зміст і характер процесу навчання, його цілі і методи завжди визначаються соціальним замовленням, рівнем розвитку відповідної науки, педагогіки, психології в цілому та методики конкретної науки. Кардинальні зміни в тій чи іншій галузі зумовлюють і зміни в освітньому процесі.

На цей час засвідчується стрімкий розвиток ІТ-технологій, які суттєво змінили світ і людину в ньому. Запровадження інформаційних технологій в освітній процес зумовило його корінну перебудову, необхідність розроблення нових моделей навчання. Дистанційне навчання, онлайн-сервіси, вебінари, навчальні платформи, електронні та інтерактивні навчальні технології – усе це стає реальністю сучасної вищої школи.

Однією з найбільш перспективних з них на сьогодні вважається модель змішаного навчання (*blended learning*). Впровадженню цієї моделі в системі освіти присвячені праці Є.В. Бутенкова, Л.В. Десятова, М.Г. Євдокимова, Е. Желнова, Ю.І. Капустіна, А. Кривонос, В. Кухаренко, А. Стрюк, М.А. Татарінова, С.В. Титова, Ю. Триус, Г. Чередниченко, Л. Шапран та ін. Можливості змішаного навчання становили також предмет наукових розвідок таких авторів, як С. Грехем, С. Моебс, С. Вейбелзах, Д. Пейнтер, І.Е. Allen, В. Barrett, J. Bersin, С. J. Bonk, Di Clark, С. Dziuban, R. Garrett, S. Kmnar, A. Picciano, P. Sharma, P. Shea, A. Siddiqi, M. Tammelin та ін. Проте теорія застосування змішаного навчання у вищій школі вимагає подальших досліджень.

Метою статті є аналіз поглядів на сутність змішаного навчання і його завдань у навчальному процесі закладів вищої освіти, а також визначення перспектив його застосування в практиці викладання української мови як іноземної та якнайшвидшої соціально-культурної адаптації іноземних студентів.

Результати та їх обговорення. Термін «змішане навчання» був уперше запропонований у 1999 році в прес-релізі американського лінгвістичного центру Interactive Learning Center, який вирішив змінити назву на «Blended Learning». Чітка дефініція його з'явилася у 2006 році в книзі С. Бонк (Curtis J. Bonk) та його колеги Ч.Р. Грехем (Charles R. Graham) [12], які уточнили, що змішане навчання передбачає певне поєднання освіти/навчання «обличчям до обличчя» і за допомогою

комп'ютера.

У наш час під «Blended Learning» розуміють об'єднання можливостей інтернету та цифрових медіа з навчанням в аудиторії. Отже, «Blended Learning» – це інтеграція методів дистанційної і очної освіти, система, що дозволяє розвивати внутрішню мотивацію тих, хто навчається, та їхню здатність до самоосвіти, тобто це онлайн-сервіси, програми та технічні пристосування, які розроблені для навчальних закладів і які роблять модель навчання гнучкою.

У широкому розумінні термін «Blended Learning», або «змішане навчання», позначає вміння самостійно вчитися, тобто здатність до саморозвитку та самовдосконалення. У більш вузькому сенсі цей термін можна визначити як освітню концепцію, у межах якої студент отримує знання і самостійно онлайн, і очно з викладачем [11]. Такий підхід надає можливість контролювати час, місце, темп і шлях вивчення матеріалу. Змішані форми освіти дозволяють поєднувати традиційні методики та актуальні технології, що забезпечують самостійне засвоєння нових знань і формування умінь. Отже, організація процесу змішаного навчання (Blended Learning) охоплює три основні компоненти: дистанційне навчання (Distance Learning), навчання в класі (Face-To-Face Learning) та навчання з допомогою інтернет (Online Learning).

Відповідно, саме змішане навчання організовує діяльність і передбачає повноцінне засвоєння тими, хто навчається, усіх її компонентів: пізнавальних і навчальних мотивів, мети, навчальних завдань, дій та операцій, що зрештою забезпечує можливість самостійно навчатися. Отже, за допомогою змішаних моделей навчання можна ставити навчальні цілі, шукати необхідні засоби їх досягнення, контролювати й оцінювати процес і результати цієї діяльності. Тобто, у більш глибокому розумінні саме змішане навчання забезпечує створення умов для гармонійного розвитку особистості та її готовність до безперервної освіти.

Реалізація змішаних моделей навчання в курсі УМІ відбувається по-різному. Зазвичай у закладах вищої освіти широко використовуються освітні платформи, сервіси Google Sites і LearningApps.org. Повноцінні електронні посібники з української як іноземної здебільшого знаходяться ще на стадії створення, тому у віртуальному інформаційному просторі майже не представлені, хоча в практиці викладання іноземних мов в Україні вже накопичений певний досвід змішаного навчання.

ня [1, 7, 8].

Сумський державний університет створив власне віртуальне динамічне навчальне середовище з центральною ланкою Lectur.ED (<https://elearning.sumdu.edu.ua>), яка об'єднує всі освітні ресурси університету. Тут створюються всі навчальні матеріали, а далі викладач може розмістити їх у відкритому доступі на OCW SSU, на платформі Mix та ресурсі «Examinarium». Вона дозволяє використовувати зовнішні ресурси, а також книги, статті, вказівки тощо, які знаходяться в університетському репозиторії або електронному каталозі. Навчально-методичні матеріали, створені за допомогою Lectur.ED, легко імпортуються в платформу дистанційного навчання, яка використовується як складова частина змішаного навчання. Інформація буде доступною для слухачів чи студентів після публікації відповідно до автоматично створеного посилання.

При створенні ресурсу були враховані не тільки вимоги, що висувуються до електронної педагогіки, а й класичні принципи дидактики (наочність, доступність, науковість тощо). Крім того, ефективність використання цього ресурсу з освітньою метою підтверджується ще й тим, що за бажання учня можна створити індивідуальну версію програми з УМІ, розрахувати навчальний час на візуальну взаємодію з викладачем (тьютором).

Необхідно зазначити, що ефективність використання інформаційних та комунікаційних технологій підвищується на порядок, якщо вони застосовуються як допоміжний педагогічний інструмент при розумному синтезі традиційних та інноваційних форм навчання. Саме тому у фокусі навчання виявляються ті технології, які раціонально поєднують і аудиторне, і дистанційне онлайн-спілкування. На сьогодні такою інноваційною освітньою технологією є технологія змішаного навчання.

Змішане навчання (Blended Learning) як освітня концепція ґрунтується на комбінації синхронних й асинхронних технологій, якщо формат традиційного уроку розширюється в часі й у просторі за допомогою електронного інформаційно-освітнього середовища і виходить за межі традиційних сценаріїв [4, 6]. Інакше кажучи, технологія змішаного навчання дає можливість усім учасникам навчального процесу контролювати час, місце, темп і шлях вивчення матеріалу, а тому, хто навчається, – отримувати знання як у режимі онлайн, спілкуючись з викладачем або навчаючись самостійно, так і в навчальному класі.

Актуальною проблемою при навчанні мови іноземних слухачів і студентів в українських закладах вищої освіти протягом багатьох десятиліть була і є проблема психологічного комфорту та психологічної й соціально-культурної адаптації [2, 3, 5, 9, 10]. Подолання негативних наслідків сприяє, зокрема, модернізація освітніх програм, спрямованих на підготовку майбутніх іноземних абітурієнтів до вступу до закладів вищої освіти України. Причому ефективність підготовки слухачів і студентів у межах таких програм значно підвищується, якщо, оптимально поєднані не тільки аудиторні й онлайн-заняття, не тільки очна та дистанційна форми навчання, а й виокремлено такий спеціальний етап (етап 1), як «допідготовка», що передбачає підготовку слухачів до власне навчання на підготовчому відділенні або на основних факультетах з англійською мовою навчання ще до приїзду в Україну.

У Сумському державному університеті ще 20 років

тому були спроби вирішення цієї проблеми шляхом організації філії кафедри мовної підготовки іноземних громадян в одній з арабських країн. Певні організаційні труднощі стали на заваді повноцінного здійснення цього проекту. Нині завдяки поширенню новітніх технологій та використанню моделі змішаного навчання ця робота стала можливою.

Етап 1 (дистанційний) передбачає самостійне навчання слухачів до рівня А1 (зі щотижневою тьюторською підтримкою) і поточну атестацію в очному режимі. На засвоєння програми першого етапу передбачається близько 240 годин, з них: близько 80 годин – це заняття з тьютором у дистанційному режимі і близько 160 годин – самостійна робота з використанням ресурсів електронної інформаційно-освітньої платформи: інтернет-порталу «MIX.СумДУ» (<https://mix.sumdu.edu.ua>). Рекомендована частота занять із тьютором у дистанційному режимі – 4 години на тиждень. Тривалість навчання за програмою першого етапу – не більше 20 навчальних тижнів.

Далі навчання будується за такою моделлю. Етап 2 (очне навчання із застосуванням онлайн-навчання) передбачає навчання української мови як іноземної до рівня А2 в групах на практичних заняттях і становить близько 120 навчальних годин.

Етап 3 (очне навчання із застосуванням онлайн-навчання) охоплює вже не тільки групове практико-орієнтоване навчання УМІ і мови спеціальності до рівня В1 (120 годин), а й лекційно-практичне навчання з профільних дисциплін до рівня, достатнього для подальшого навчання українською в українських закладах вищої освіти. Для студентів з англійською мовою навчання пріоритетними є суспільно-політична та соціально-культурна сфери спілкування.

Отже, технологія змішаного навчання розглядається нами в сукупності всіх трьох етапів навчання і в основі своєї розроблена за авторською комбінаторною моделлю.

Комбінаторна модель (Combinatorial Model) – освітня програма, що передбачає поетапну, чітко послідовну реалізацію дистанційних, традиційних і синтезованих форм навчання.

Отже, перший етап комбінаторної моделі змішаного навчання – «допідготовка» / електронне підготовче відділення. Цільова аудиторія даного етапу – зарубіжні школярі старших класів, іноземні абітурієнти й усі, хто бажає вивчати українську мову з нуля з метою подальшого очного навчання за програмами підготовчих відділень та основних факультетів з англійською мовою навчання в закладах вищої освіти України.

Метою етапу є початкове знайомство з українською мовою, що дозволить в процесі подальших дистанційних занять наблизити рівень учнів до елементарного (А1), та з культурологічними особливостями країни, мова якої вивчається.

Зауважимо, що, незважаючи на створення електронного інформаційно-освітнього середовища «допідготовки», викладач залишається, як і раніше, у центрі освітнього процесу. Однак власне сама роль викладача змінюється: на передній план виходить роль викладача-тьютора.

Важливим не тільки для організаторів процесу електронного навчання, а й для викладачів-тьюторів є визначення часових меж кожної навчальної теми, ритму робо-

ти. Саме тому розробляються і / або переводяться в цифровий формат навчальні матеріали, складаються онлайн-практикуми, онлайн робочі зошити, формуються тести для перевірки, розробляються лінгвотренажери,

створюється медіатека, записуються ролики або підкасти з міні-лекціями на мові-посереднику, готуються презентації тощо (рис. 1).

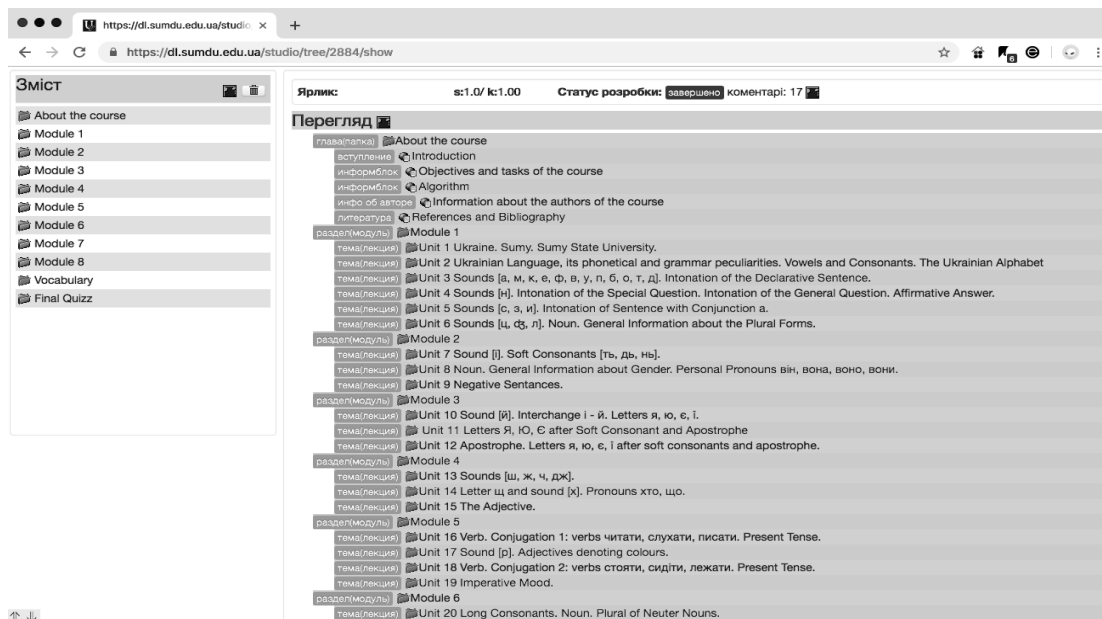

Рисунок 1. Програма «допідготовки» з української мови до рівня А1 (фрагмент)

Наведемо коротку характеристику однієї зі складових частин «допідготовки». Кожен його модуль містить систему різнофункціональних інтерактивних лінгвотренажерів: фонетичних, лексичних, граматичних та аудіотренажерів. Зупинимося більш докладно на кожному з них.

Фонетичний тренажер (рис. 2) передбачає формування слуховимовних і ритміко-інтонаційних навичок і міс-

тить такі опції: 1) синхронізоване прослуховування слова з дикторським озвучуванням; 2) запис і подальше прослуховування власного озвучування; 3) порівняння з еталоном (дикторським варіантом озвучування).

Слухачеві пропонується прослухати звук / слово / фразу, а потім записати власне озвучування, при цьому кількість звернень до тренувального матеріалу не обмежена.

Рисунок 2. Фонетичний лінгвотренажер (фрагмент)

Матеріал для відпрацювання фонетичних навичок відібраний з урахуванням рідної мови (англійської). У разі, якщо виникають труднощі (наприклад, звук [shch]), пропонується спеціальний коментар. В основі цього лінгвотренажера лежить інтенсивний тренінг учнів у вимові на основі еталонного запису конкретних звуків, їх поєднань, слів і речень. Також фонетичний тренажер містить завдання на відпрацювання основних п'яти ін-

тонаційних конструкцій.

Робота з лексичним тренажером (рис. 3) спрямована на активізацію процесу запам'ятовування нових слів у складі мовленнєвих моделей у межах досліджуваного модуля і містить такі типи завдань: 1) завдання з множинним вибором відповіді; 2) заповнення пропусків; 3) завдання на встановлення відповідності; 4) відновлення послідовності (букв в слові).

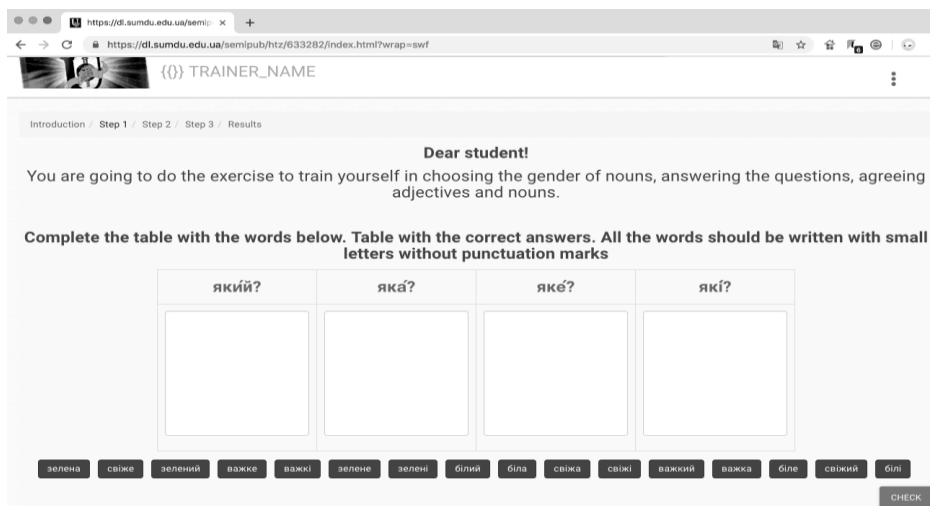

Рисунок 3. Лексичний лінгвотренажер (фрагмент). Завдання на пошук відповідності

Зазначимо, що вся лексика модулів забезпечена ілюстраціями, а також перекладом. Слухач має можливість прослухати еталонне озвучування слова / мовленнєвої конструкції зі своїм. Багаторазова робота з лексичним тренажером дозволяє не тільки швидко запам'ятати семантику слова / виразу, а й сформулювати його правильну вимову.

Граматичний тренажер (рис. 4) має на меті закріплення й контроль засвоєння граматичного матеріалу та охоплює завдання різного типу: 1) вибір правильного закінчення / словоформи; 2) вставка правильного закінчення з використанням віртуальної клавіатури; 3) складання фраз із запропонованих слів.

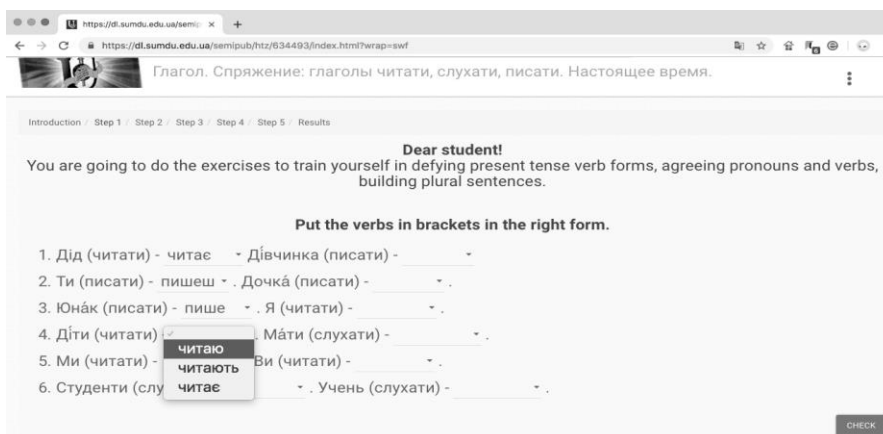

Рисунок 4. Граматичний лінгвотренажер (фрагмент). Завдання на вибір дієслівної форми

Робота з аудіотренажером (рис. 5) спрямована на формування аудитивних навичок, для чого учням пропонується такий набір завдань: 1) відновлення реплік героїв

діалогу після прослуховування; 2) відновлення діалогу після прослуховування фрагментів.

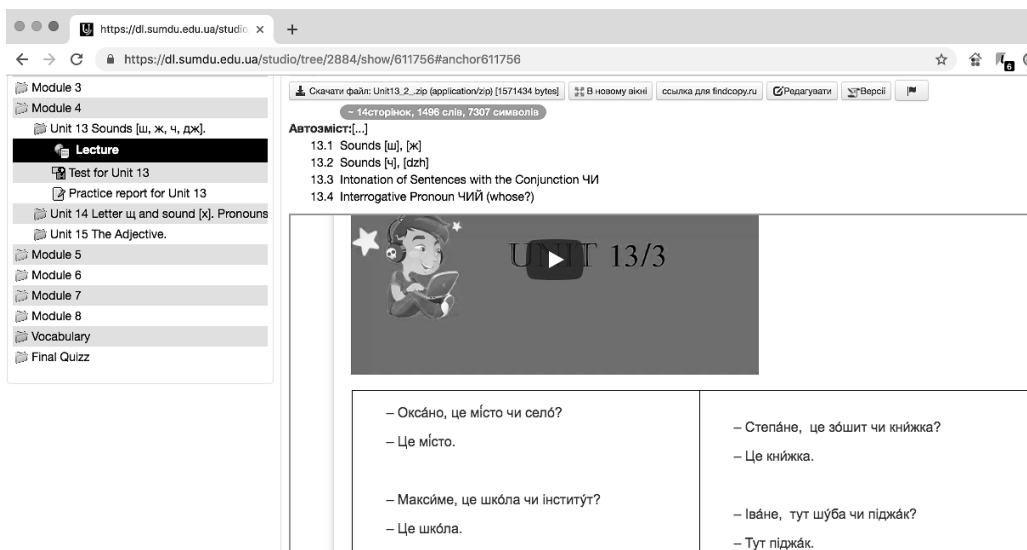

Рисунок 5. Аудіотренажер (фрагмент). Завдання на відновлення діалогу

Зазначимо, що в процесі роботи з лінгвотренажером інтерактивність програми виражається реакцією на дії слухача: вона може бути як миттєвою («правильно/неправильно»), так і відкладеною в часі – за підсумками виконання всіх завдань (де результати виражаються в процентному співвідношенні). При цьому в будь-який момент роботи в разі утруднення при виконанні того чи іншого завдання слухачі можуть звернутися до довідника-додатка для пошуку потрібної інформації.

Висновки. Як бачимо, розроблена система інтерактивних різнофункціональних лінгвотренажерів курсу спрямована на формування необхідної мовної і мовлен-

нєвої компетенції іноземних слухачів та студентів на початковому етапі навчання УМІ.

Застосування ресурсу інтернет-порталу «МІХ.СумДУ» сприяє інтенсифікації процесу навчання, збільшенню частки продуктивної діяльності, розширенню інформаційної бази уроку і його відеонаочності. Безперечно, запровадження в процес змішаного вивчення УМІ цього ресурсу сприяє підвищенню доступності навчальної інформації, надає можливість диференціювати цілі й завдання кожного уроку відповідно до індивідуальних особливостей і потреб учнів, а також їх рівня володіння українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баркасі В.В., Баркасі С.Б. Використання змішаної форми навчання при викладанні іноземних мов у ВНЗ // Молодий вчений. 2015. № 2 (17). С. 203–205.
2. Борисенко Т. В. Особливості соціально-психологічної адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ // Проблеми сучасної освіти: зб. наук.-метод. праць / укл. Ю.В. Холін, Т.О. Маркова. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. Вип. 4. С. 139–149.
3. Волков Г.Д., Оконська Н.Б. Адаптація та її рівні. Харків: НПУ імені Г.С. Сковороди, 2008. 246 с.
4. Желнова Е. В. 8 етапов смешанного обучения (обзор статьи Д. Пентер Missed Steps). URL: <http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57.8>.
5. Иванова М.А., Титкова Н.А. Социально-психологическая адаптация иностранных студентов первого года обучения в вузе. СПб., 1993. 207 с.
6. Костина Е. В. Модель смешанного обучения (Blended Learning) и ее использование в преподавании иностранных языков // Известия высших учебных заведений. 2010. Т. 1. № 2. С. 141–144. (Серия: Гуманитарные науки).
7. Попова Т.П., Ненашева Т.А. Информационные технологии в обучении иностранным языкам в вузе (модель смешанного обучения) // Образование и педагогические науки. Историческая и социально-образовательная мысль. 2016. Т. 8. № 6/1. С. 218–226.
8. Саенко Н.В. Перспективи використання змішаного навчання у викладанні іноземної мови у ВНЗ // Теорія та методика навчання та виховання. 2017. Вип. 41. С. 127–137.
9. Сповідь іноземця: як це – жити й навчатися в Україні? // STUDWAY. 2016. URL: <http://studway.com.ua/inozemci-v-ukraini>.
10. Трансформація картини світу у процесі психологічного супроводу міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання: монографія. Харків: ЛІДЕР, 2017. 178 с.
11. Blended Learning: переход к смешанному обучению за 5 шагов // Zillion. Технологии обучения. URL: <https://zillion.net/ru/blog/375/blended-learning-pieriekhod-k-smieshannomu-obucheniuiu-za-5-shagov>.
12. Bonk, C.J., Graham, C.R. Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Francisco, CA : Pfeiffer Publishing, 2006.

REFERENCES

1. Barkasi V.V., Barkasi S.B. (2015) The usage of Blended learning while teaching foreign languages at higher educational establishments. // Molodyi vchenyi, № 2 (17), P. 203–205.
2. Borysenko T. V. (2013) Peculiarities of social and cultural adaptation of foreign students to studying at higher educational establishment. // Problemy suchasnoi osvity: zb. nauk.-metod. Redactors: Yu. V. Kholin, T. O. Markova, Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, № 4, P. 139–149.
3. Volkov H. D., Okonska N. B. (2008) Adaptation and its levels. Kharkiv: NPU imeni H.S. Skovorody, 246 p.
4. Zhelnova, E. V. 8 stages of blended learning (review of the article by D. Penter “Missed Steps”). URL: <http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57.8>
5. Ivanova M. A., Tytkova N. A. (1993) Social and psychological adaptation of first year students in higher educational establishment. Saint-Petersburg, 1993, 207 p.
6. Kostina E. V. (2010) Blended learning model and its use in teaching foreign languages. // Izvestiya vysshih uchebnykh zavedeniy. Seriya: Gumanitarnye nauki, Vol. 1, № 2, P. 141–144.
7. Popova T.P., Nenashева T.A. (2016). Information technology in teaching foreign languages in high school (blended learning model). // Obrazovanie i pedagogicheskie nauki. Istoricheskaya i sotsialno-obrazovatel'naya mysl, Vol. 8, № 6(1), P. 218–226.
8. Saenko N. V. (2017). Prospects for the use of blended learning in teaching foreign languages at universities. // Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia, № 41, P. 127–137.
9. Confession of a foreigner: how is it to live and study in Ukraine? // STUDWAY. (2016), URL: <http://studway.com.ua/inozemci-v-ukraini>.
10. Transformation of the picture of the world in the process of psychological support of intercultural adaptation of foreign students in the country of study: monografy (2017). Kharkiv: LIDER, 178 p.

The combinatorial model in the practice of mixed learning Ukrainian as a foreign language

V. Zavhorodnii, O. Konok, A. Shevtsova

Abstract. The article deals with the problem of using blended learning in the practice of teaching Ukrainian as a foreign language (ULF). Three-level combinatorial model is defined as the most optimal. Virtual dynamic space, powered by Sumy State University, is described. Its functional is presented as an example of the linguistic simulation training system that includes phonetical, lexical, grammatical and audio simulations. This system is an integral part of the ULF teaching modules.

Keywords: blended learning, Ukrainian as a foreign language, students, combinatorial model, multimedia language simulators.